

JEDNO DOSADA NEPOZNATO PJESNIČKO DJELO ĐURA FERİĆA NA NAŠEM JEZIKU

STJEPAN KASTROPIL

Duro Ferić-Gvozdica jedna je od središnjih književnih ličnosti Dubrovnika posljednjih decenija XVIII. i dvaju prvih decenija XIX. vijeka. Iako — s obzirom na jezik, kojim je pisao većinu svojih djela — pripada krugu dubrovačkih latinista, koji je u vrijeme Ferićeva stvaralačkog naponu sve više gubio na značenju, i pošto je s Kunićem, Zamanjom i Stojkovićem (Stay) dao evropskoj latinskoj poeziji u njezinu posljednjem razdoblju života niz značajnih pjesničkih ostvarenja, Ferić se znatno od njega razlikuje ne samo tematikom i fakturam svojih latinskih sastava, već poglavito njihovom namjenom. Ponešto zakašnjeli i svakako svojevrсни predstavnik prosvjetiteljskih ideja u Dubrovniku svoga vremena, Ferić svoje latinske stihove uglavnom ne piše za nasladu nekolicine odabranih. Zato prvenstveno i ne teži da se što više ugleda u pjesničke veličine staroga Rima, da unosi u svoj stil što više od njihove izražajne elegancije i finesa, mitoloških aluzija i reminiscencija. Njegovim spisima kao da je svrha više praktično-utilitaristička, nego čisto estetska. Većinom naime svi oni treba da posluže nečemu. *P a r a p h r a s i s p s a l m o r u m p o e t i c a* (Dubrovnik, Trevisan 1791), na primjer, za Ferića je, pored religiozne namjene, zanimljiv pothvat, da se biblijski verset pretoči u latinske heksametre, a nakon zamjerki Benedikta Stojkovića o njegovoj nepodesnosti, i u ostale klasične, ponajčešće horacijevske metre.¹ *F a b u l a e a b i l l y r i c i s a d a g i i s d e s u m p t a e* (Dubrovnik, Trevisan 1794) u prvom su redu stihovana konvencionalna didaktika, a u drugom zanimljiv i izvoran, ako ne i potpuno uspio pokušaj, da se na poučnosti i krilatosti pojedinih naših narodnih poslovice i uzrečica induktivnim putem grade basne (dakle: obrnutim postupkom nego kod Esopa, Fedra, Lafontaine, Lessinga i Dositeja, gdje »naravoučenje« deduktivno izlazi iz basne, a ne basna iz njega). *P e r i e g e s i s o r a e r a g u s a n a e* (Dubrovnik, Martecchini 1803) je u prvom redu strancima namijenjen opis dubrovačkih krajolika, ljudi, običaja i folklor, u jednu

¹ Vidi brošuru: Della vita e delle opere di monsignor Georgio Ferrich. Discorso di Toma Chersa. Ragusa, per Antonio Martecchini 1824.

riječ: svega značajnog, što je Ferić zapazio za svojih generalno-vikarskih pastirskih vizitacija po bližoj i daljoj okolici Dubrovnika.² Prijevodi narodnih pjesama, od kojih je dobar dio ostao u rukopisu, a trideset i sedam ih je objavljeno u Dubrovniku 1798, s poslanicom bečkom povjesničaru Johannu Müleru,³ imaju zadatak, da Evropi na latinskom, koji tada još nije bio izgubio svoj universalni karakter, otkriju život, običaje i dušu naroda, kojemu je Ferić pripadao. Istorj svrsi služe i druge dvije njegove latinske poslanice: poslanica Juliju Bajamontiju (Dubrovnik, Trevisan 1799), u kojoj pored ostalog Ferić moli tog splitskog erudita i rodoljuba, da mu pošalje narodnih pjesama, koje će on prevesti na latinski, i poslanica Mihaelu Denisu (Dubrovnik, Martecchini 1824),⁴ tajniku i kustosu Dvorske biblioteke u Beču, značajna naročito za Ferićeva prosvjetiteljska nastojanja oko uklanjanja kulturne zaostalosti, u kojoj je Dalmaciju ostavila mletačka uprava, i kao vapaj za pomoć zanemarenom dalmatinskom puku, s kojim Ferić duboko i dirljivo saosjeća i čijom se plemitošću dići pred uglednim strancem, kojemu se obraća.⁵

U svim ovim djelima (a i drugima, koje ovdje nijesmo naveli) Ferić je kudikamo veći erudit nego pjesnik. Pjesnik — ako ćemo pravo reći — nije uopće ni bio, dok mu je erudicija, razumije se u dometu ondašnjeg vremena i krugu njegova ličnog interesa, koji je bio za ono doba prilično širok, i opsežna i svestrana. Chersa, koji mu je bio prijatelj i poštovalac, to na više mjesta ističe. Govorio je i pisao francuski, a poznao je i engleski jezik.⁶ Chersa podvlači izvjestan Ferićev nemaran odnos prema talijanskom jeziku,⁷ čime se objašnjava činjenica, da Ferić — za razliku od mnogih svojih suvremenika — nije ostavio nijedan imalo značajan spis na tome jeziku. Radije je prevodio na latinski talijanske stvari nego što je sam pisao na jeziku Dantea i Petrarke. Chersa spominje⁸ naročito Ferićev prijevod u latinskim stihovima talijanskog proznog djela njegova suvremenika i prijatelja Stjepana Rajčevića o podrijetlu i drevnoj historiji slavenskih naroda pod naslovom *Lettere Slovine*.⁹

² Ibid. str. 25—26.

³ Ad clarissimum virum Joannem Muller Georgii Ferrich Ragusini Epistola. Huic accedunt illyricae linguae poemata triginta septem latinis carminibus ab eodem redita. Excudebat Andreas Trevisan Ragusii anno MDCCIIIC.

⁴ Prema prije citiranom djelcu Cherse, a i Appendiniju (Notizie storico-critiche . . . II, str. 188.) te Ljubiću (Dizionario biografico . . . Vienna 1856, str. 131.) 303 daktilska heksametra ove poslanice izišla su još 1798. u Beču.

⁵ O obim ovim značajnim Ferićevim poslanicama vidi raspravu Ivana Kasumovića »Dvije poslanice Đura Ferića«, objavljenu u zagrebačkom »Nastavnom Vjesniku« za 1902, knj. X, str. 451.

⁶ »Volle apprendere la lingua francese, e l'apprese per guisa che potè scrivere in essa, e parlare con qualche eleganza, nonchè perfettamente conoscere gli scrittori, che l'hanno fatta illustre. Non gli fù ne anche ignoto l'idioma inglese.« (Op. cit., str. 17.).

⁷ »Dell'Italiano poi contento di sapere quel tanto, che generalmente se ne sa a Ragusa chi non sia affatto idiota . . . non cercò più avanti . . . (ibid.)

⁸ Ibid. str. 31.

⁹ O Stjepanu Rajčeviću, ovom njegovu djelu i njegovim odnosima s Ferićem vidi članak Frana Čale »O Stjepanu Rajčeviću, Dubrovčaninu.« (Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu, sv. III. 1955, str. 193—198).

Poznavanje evropskih jezika omogućilo je Feriću podržavanje veza s raznim inozemnim učenjacima i književnicima. Fama o njegovoj erudiciji o pjesničkoj aktivnosti prelazila je naime granice i Dubrovnika i naše zemlje. Njegov rad je naročito bio cijenjen u Italiji, gdje su ga rimska Arkadija i neka druga učena društva u toj zemlji birali za člana.

Uz gred spomenimo, da je — po Chersi¹⁰ — Ferić bio onaj, koji je potaknuo svog prisnog prijatelja Miha Sorkočevića, da neku vrst učene akademije osnuje u svome domu. Ističemo ovaj detalj kao dopunu Maixnerovoj raspravi o toj ustanovi objavljenoj pred par godina.¹¹ A i zbog toga, što je — opet po Chersi — Ferić recitirao prve svoje basne baš u tom krugu, koji se nažalost brzo raspao »krivnjom zavidne ignorancije« (»colpa dell'invidiosa ignoranza«), kako to Chersa veli.¹²

*

Dvostruki karakter erudicije i didaktičko-prosvjetiteljske propagande nose i djela koja je Ferić pisao na našem jeziku. Ona su usto, zbog piščeve teškoće snalaženja u leksičkom materijalu, gramatičkoj i stilističkoj strukturi jezika, nerijetko izražajno nevjesta i nezgrapna odavajući više dojam a d litteram prevedenih s latinskog nego izvorno na narodnom jeziku pisanih sastava. Ipak i u takvom obliku i ruhu ona za nas imaju vrijednost kulturnog dokumenta o jednom prelaznom dobu dubrovačke povijesne i književne stvarnosti, dokaza o sve čvršćim pozicijama, koje je narodni jezik, nakon pretrpljenih velikih poraza u XVIII. vijeku, u to vrijeme počeo osvajati u dubrovačkom književnom izrazu.

Djela pisanih hrvatskim jezikom Ferić nije za svoga života mnogo objavio, a kad je to i činio, bili su to obično prijevodi njegovih ili tuđih latinskih sastava, kojima je stavljao nasuprot obično latinski tekst radi eventualnog boljeg razumijevanja prevedenog ili konfrontacije. Na ovaj su način tiskane knjige: Fedra Augustova odsuzgnika pricize Esopove u pjesni slovinske prinesene . . . Dubrovnik s. t. n. (vjerojatno A. Martecchini 1813), te nadopuna ovoj knjizi: Pricize sedam ismetnute isknjighâ Fedrovjeh, a sad ovd napose sa podpunu zjelochju nadometnute . . . koja sadrži »pricize« škakljivog karaktera, tiskane iste godine i u istoj tiskari.¹³ Koliko nam je poznato, Ferić je tiskao svega samo jedno djelce na našem jeziku, i to jedan prigodni pjesnički sastav nadahnut aktualnošću borbi s Turcima u obližnjoj Hercegovini, pod naslovom:

¹⁰ Chersa, op. cit. str. 38.

¹¹ Dr. Rudolf Maixner, O akademiji Miha Sorkočevića (Građa za povijest književnosti hrvatske knj. 23. str. 57—67).

¹² Chersa, op. cit., str. 38.

¹³ Ferić je po istom sistemu paralelne konfrontacije latinskog i hrvatskog teksta složio 346 svojih basni (davši im dvostruki naziv: »Adagia Illyricae linguae fabulis explicata . . . — Prorjecja jesika slovinskoga priczam istomacena . . .«), koje se u Radeljinu prijepisu čuvaju u knjižnici Male Braće u Dubrovniku (Vidi: M. Brlek, Rukopisi knjižnice Male Braće u Dubrovniku, Zagreb 1952, str. 168—169). Neke je basne Ferić tiskao samo na latinskom kod dubrovačkog tiskara Trevisana 1794.) »Fabulae ab illyricis adagiis desumptae . . .«, trideset i dvije pak od njih u hrvatskom tekstu tiskao je A. Kaznačić u Srpsko-dalmatinskom Magazinu 1844.—1847.

Sgode od boja ke sljedisce oko Spuscja i Scabgljaka godischia 1788, u piesan po G. F., u pohvalu Gospodina Filippa Vukassovichja is Segnia . . . 1788. (vjerojatno u Trevisanovoj tiskari u Dubrovniku).

Međutim među njegovim netiskanim rukopisima, za koje Chersa veli, da su preobilni («copiosissimi»), ali da svi nijesu bili namijenjeni javnosti, ostalo je nekoliko latinsko-hrvatskih ili hrvatskih sastava. O tome nam svjedoči jedan dokumenat pronađen među rukopisima Naučne biblioteke u Dubrovniku i registriran u njezinoj zbirci rukopisa pod signaturom 785. Radi se o samom jednom listu papira formata 28,7 × 19,4 cm. pisanom ljepšim i pravilnijim pismom nego što je Ferićevo, pak bi — usprkos naslovu »Elenco delle opere mie da stamparsi« i zaključne bilješke: »Questo foglio fù scritto di propria mano da Monsign. Georgio Ferich, che parla qui delle sue opere, che voleva stampare« — teško bilo zaključiti da zaista potječe od Ferićeve ruke.¹⁴ Pomenuti list papira sadrži naslove 14 netiskanih Ferićevih djela, od kojih su neki praćeni kratkim napomenama u vezi s rokom i načinom njihova tiskanja. Tako, na primjer, pod br. 1, gdje su navedeni latinski prijevodi u stihu malo prije spomenutih Rajčevićevih *Epistole Slove*, stoji bilješka: »Darle al P(adre) Frano (Appendini) a stamparle colla dedica«. Pod br. 7, nakon naslova: »Favole vecchie tradotte in versi Illirici«, stoji: »Da stamparsi postume«. Pod br. 11, gdje je naveden rukopis »Le Popjevke nazionali tradotte in versi latini di vario metro«, zabilježeno je: »Stamparle subito«, a pod br. 14., nakon naslova »I distici morali latini e illirici«, piše: »Me vivente da stamparsi se sera possibile«.

Od svih ovih djela, koja smo izdvojili iz maločas spomenutog popisa zbog njihova nacionalnog karaktera, bilo u jezičnom bilo u sadržajnom pogledu, tiskano je djelomično djelo pod br. 11 (prijevodi narodnih pjesama na latinski jezik), dok su druga ostala u rukopisu. Njihovu sudbinu nijesmo mogli utvrditi. Koliko nam je poznato, oni se naime ne nalaze u Dubrovniku ni u jednoj knjižnici. »Distici morali . . .« (pored 4 knjige epigrama), ali samo latinski tekst, nalaze se u autografu u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu.¹⁵

U pomenutom popisu Ferićevih netiskanih djela nalazi se još (pored nekih čisto latinskih sastava, koji nas ne zanimaju) pod br. 2—3 šest knjiga novih basni u latinskom originalu i hrvatskom prijevodu (»Libri sei di favole nuove in versi giambi divise in morali, politiche, economiche, ludicre, varie e prese dagli apotegmi. Le medesime tradotte in versi illirici«), a pod br. 4: »Vita di Esopo in versi elegiaci e tradotta pure in versi illirici, che deve premettersi«. Ovo posljednje djelo nalazi se kao Ferićev autograf (i to samo hrvatski tekst) u rukopisnoj zbirci Naučne

¹⁴ Možda potječe od ruke Ferićeva baštinika, svećenika Dominika Sokolovića, za kojeg Chersa veli, da su ga braća Ferić voljeli kao sina, a o kojemu zlobni Fra Inocencije Culić ovako piše: »Tutto il suo Ferić lasciò all'asino Socollovich. Questo prete ignorante e di povera istruzione poteva essere principe a Ragusa . . .«) Pismo Ivanu Messi od 10. svibnja 1840. Čuva se u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu).

¹⁵ Br. kat. rukop. 32.

biblioteke u Dubrovniku. Njega smo uzeli za predmet ove rasprave, ne samo zbog toga što dosada nitko o njemu nije pisao, nego što se vjerojatno nije ni znalo za postojanje Ferićeva djela pod ovim naslovom na našem jeziku.

*

To je sveščić od 52 neoznačene strane formata 18,6×12,4 cm, signiran u zbirci br. 690.¹⁶ Mjestimice je ispravljen također pjesnikovom rukom. Sadrži samo hrvatski tekst Ferićeve pjesničke biografije basnopisca Esopa, pisane u tradicionalnom dubrovačkom dvanaestosložnom metru s rimom po sredini i na kraju. Razdijeljen je u četrdeset poglavlja s kratkim sadržajem svakog poglavlja ispisanim na začelju teksta.

Iz tih sadržaja moguće je na prvi pogled zaključiti, da je Ferić u svojoj obradi Ezopove biografije obuhvatio sve najvažnije etape života grbavog basnopisca, onako kako ih je legenda sačuvala i do nas donijela kroz koliko jednolične, toliko mnogobrojne biografije, koje postoje u književnostima svih naroda i svih vremena.

Ezop je naime od svih ličnosti grčko-rimske antike najomiljenija tema biografa, od V. vijeka prije naše ere, kad je Herodot dao najstariji biografski podatak o njemu kao robu nekog Jadmona iz Samosa,¹⁷ a Aristofan aludirao na njegovu smrt u III. činu »Osa«, pa do dana današnjega. Samo u XV. vijeku, kroz manje od pet decenija postojanja tiskane riječi objavljeno je, koliko pisac ovih redaka zna, najmanje pedeset raznih izdanja Ezopove biografije, što samostalno, što u sastavu zbirci njegovih basni.¹⁸

Različiti su razlozi ove vjekovne popularnosti Ezopova lika i dogodovština njegova života. U prvom redu tu popularnost treba pripisati njegovim basnama, koje svojom primitivnom i naivnom svježinom, potencijalnošću svog slikovitog didaktizma i svojim zdravim pučkim duhom i humorom, tako oprečnim duhu aristokratskog heroizma, koji izbija iz homerske epike i drugih nekih književnih vrsta drevne Helade, i danas, kao i pred dvije hiljade godina, nesmanjeno očaravaju čitatelja. Zatim obilju romantičkih, pitoreskih, a katkad i pikaresnih elemenata, koji su se tokom vremena upleli u Ezopovu biografiju pod raznim utjecajima, naročito utjecajima, koji su došli s Orijenta, kolijevke fabulistike i antičkog pustolovnog pripovijedanja. U ovom pogledu ne treba također podcijeniti duhovito i spretno kroz sve faze života velikog basnopisca proveden

¹⁶ Potanji njegov bibliografski opis vidi na str. 124.—126. moje knjige »Rukopisi Naučne biblioteke u Dubrovniku«, Zagreb 1954.

¹⁷ »... rodom je bila Tračanka, a robovala je Jadmonu, sinu Hefestopola, zajedno s Ezopom, piscem basana. Jer i on je bio Jadmonov, kao što se vidjelo osobito po ovom: kad su naime Delfljani na riječ proročišta često oglašivali, tko hoće da primi platu za Ezopov život, nije se javio nitko drugi do Jadmonova unuka, koji se također Jadmon zvao. Dakle je bio i Ezop Jadmondov rob.« (knj. II. 134. — prijevod Augusta Musića).

¹⁸ Jedno od takvih izdanja, ukrašeno krasnim drvorezima, djelo je jednog od pionira tiskarstva u Italiji našeg Dobrića Dobričevića iz Lastova. (»Aesopus moralisatus (lat. et ital.) ab Accio Zuccho traductus. Brixiae, Boninus de Boninis 7. III. 1477.).

skroz romantički kontrast između Ezopove unutrašnjosti i vanjštine, njegove oštroumnosti i mudrosti i njegova rugobnog lika, koji, kao uostalom i njegova legendarna grba, pripada po svoj prilici području maštovitosti i ničim nije naročito potvrđen. Tim kontrastom je naime ovaj Quasimodo drevnih vremena oduvijek snažno djelovao na maštu i osjećajnost čitalaca svojih basni, zbog čega na njemu i toliko insistiraju njegovi biografi, obrađujući potanko naročito one epizode, u kojima mudrost i dovitljivost Ezopova uma antitetički stoji prema rugobi njegove vanjštine.

Razmotrimo li dobar dio tih tiskanih životopisa Ezopa basnopisca od prvog i najvažnijeg (u nauci poznatog pod nazivom »Vita Accursiana«) — koji je vjerojatno krajem XIII. vijeka napisao na grčkom bizantinski monah, poslanik cara Paleologa Andronika II. u Veneciji, gramatičar, antologičar i matematičar Maximus Planudes (oko 1260—1310), a Rinutius Thessalus u XV. vijeku preveo na latinski, da bi poslužio kao uvod izdanjima Ezopovih basni u tom prvom vijeku štamparstva, a naročito onom najvažnijem od svih (editio princeps u odnosu na grčki tekst), koje je Bonus Accursius (od čijeg imena i potječe gornji naziv) tiskao oko 1480. u Milanu,¹⁹ — pa do biografskih podataka, i najbolje, Westermannove, moderne redakcije Ezopove biografije,²⁰ sastavljene na temelju raznih izvora, koje daju o Ezopu moderni priručnici starogrčke književnosti, zapažit ćemo, da se oni uglavnom sastoje od tri bitna elementa: doživljaja Ezopa u Samosu, gdje je rob nekog filozofa imenom Ksanta, o kojem ništa potanje ne znamo, putovanja basnopisca po Istoku, naročito u Babiloniju i Egipat, i konačno njegova putovanja po Grčkoj sa završnom etapom u Delfima, gdje je, pošto je žigosao pokvarenost stanovnika toga svetišta, lažno optužen za krađu skupocjene obredne posude iz Apolona hrama i strmoglavljen s jedne litice.

I u Ferićevoj pjesničkoj biografiji zastupana su ta tri elementa. Prema tome je očito, da se pri njezinoj izradi pjesnik služio jednim od tolikih standardnih Ezopovih životopisa. Svakako nekim izdanjem malo prije spomenute Planudesove biografije. Ali ne onom u Rinutiusovu latinskom prijevodu, koji se nalazi na uvodnom mjestu većine paleotipa posvećenih Ezopu i njegovim basnama. Ovo smo utvrdili upoređujući Ferićev spjev s Rinutiusovim latinskim tekstom u jednom izdanju Ezopa iz 1474. (Romae, Guldenbach), pri čemu smo došli do zaključka, da se Ferićev tekst na više mjesta znatno odvaja od Rinutiusova prijevoda, iako ima s njim mnogo dodirnih točaka, kao što je i shvatljivo s obzirom na zajednički izvor. Ferić, na primjer, kao moralist i svećenik, prelazi preko nekih detalja u Rinutiusovu prijevodu, koji bi mogli i najmanje pozlijediti osjećaj ortodoksije morala i stida kod njegovih čitatelja. Tako kod njega, na primjer, Ezopova posinka Ena (Enus u latinskom tekstu) skončava grizodušje zbog lažne objede svog dobrotvora i poočima:

¹⁹ Aesopi vita per Maximum Planudem et ejusdem fabulae gr. cum versione lat. Rinutii Thessali. Ejusdem fabulae selectae, gr. et. lat. ad verbum redditae. [Mediolani] Bonus Accursius [cca. 1480.]

²⁰ Braunschweig 1845.

*I u isto vrijeme, za svoj grijeh sebi znan,
Kao no koplje njem da srce prostrijeli
I u mal' dana po tem svijeta se odijeli.*

(Stihovi 1382—1384).

Prema Rinutiusu Eno počinja samoubojstvo (čin, koji kršćanska moralka najstrože osuđuje) strmoglavivši se s jedne litice (ex loco eminentiori se praecipitem dedit«). I sam povod Enovoj izdaji Ferić, zbog istih razloga, drukčije motivira. Kod njega Ezop zatječe Ena u preljubnom činu s vlastitom ženom, kod Rinutiusa, koji valjda smatra, da izvanbračna ljubav ni u čemu ne unizuje Ezopov moralni lik, to se događa s ropkinjom prilježnicom (»cum ancilla quam Aesopus usurariam habebat«).

Iz bojazni da ne sablazni, Ferić takođe prelazi preko dviju drastičnih, ali duhovitih epizoda Rinutiusova teksta ispuštajući scenu s razgolićenjem Ksantove žene u blagovaonici i priču o luckastoj djevojci, koja je momka molila, da u nju ulije pamet, a koju Ezop priča Delfljanima neposredno pred svoju smrt. Ostavlja nasuprot skatološku scenu, u kojoj Ezop poučava Ksanta »zašto ljudi, kad se dižu s potrebe, opće ista svoja gledati izmetka« (poglavlje XXVI.) i scenu o Ksantovu mokrenju (poglavlje X.) ne zadržavajući se ipak, kao Rinutius, na izlaganju o prednostima mokrenja s nogu, kojim Ksant želi uvjeriti Ezopa u ispravnost svog postupka.

Izvjernih razlika između Rinutiusova latinskog teksta i Ferićeve pjesničke biografije ima još ponešto. Najprije u imenima osoba. Tako kod Rinutiusa Ezopa oslobađa od mucanja svećenik Izide, a kod Ferića svećenici Dijane. Kralj Lycurus Rinutiusova teksta kod Ferića postaje Lycero, a njegov doglavnik Demas — Damo. Osim toga Delfljani, da bi dobili povod za umorstvo Ezopa, kod Rinutiusa podmeću posvećenu posudu u prtljaju basnopisca (»inter sarcinolas«), a kod Ferića u krevet:

*... sud, smioni, dižu dakle od zlata
I u postelju bez cknit skrovno ga utiskaše.*

(Stihovi 1566—1567).

Sve ove razlike (a i druge, koje ovdje nijesmo naveli) između Ferića i Rinutiusa odvele su nas do pretpostavke, da se naš pjesnik pri pisanju svog djela možda služio nekim drugim latinskim tekstom kao bazom. I zaista je tako i bilo. Jedno izdanje Ezopovih basni na grčkom i latinskom iz XVII. vijeka (dakle Feriću znatno vremenski bliže), koje, kao uvod, donosi Planudesov grčki original i njegov latinski prijevod, kojemu prevodilac nažalost nije naznačen, potvrdilo je našu pretpostavku.²¹ Sravnivši Rinutiusov tekst s grčkim originalom, dobija se dojam, da je prvi više nešto skraćena adaptacija Planudesove biografije nego njezina vjerna latinska reprodukcija. Međutim prijevod, koji prati Planudesov

²¹ Izdanje je bez naslovnog lista, ali je po tipografskim osobinama svakako iz XVII. vijeka. Pored Ezopovih basni sadrži i Homerovu »Batrahomihiju« i basne još nekih grčkih fabulista.

originalni tekst u maločas spomenutom izdanju, u najvećoj je mjeri i vjeran i tačan. Njega je Ferić — svakako u nekom kasnijem izdanju, koje je, s obzirom da ne postoji nikakva bilješka o tome, nemoguće precizirati — imao pri ruci, kad je pisao svoje djelo. Ferićeva su odstupanja naime od toga teksta tako minimalna, da ih je skoro suvišno i navoditi. Osim toga sve malo prije iznijete razlike između Ferića i Rinutiusa ujedno su i razlike između tog posljednjeg i nepoznatog drugog latinskog prevodioca. Ferić jedino iz moralizatorskih razloga ne usvaja tvrdnju zajedničku obim prevodiocima, a i Planudesu samom, da je Eno izvršio preljub s Ezopovom priležnicom (koju Planudes naziva ἡ παλλακίη, a Ferićev latinski uzor »concubina«) već, kako smo vidjeli od ove pravi Ezopovu ženu. Osjetivši na dva mjesta poteškoću da sadržaj nekih rečenica latinskog prevodioca vjerno izrazi hrvatskim stihom, taj sadržaj sažimlje ili pribjegava parafrazi. Tako umjesto da kao latinski prevodilac navede jedno po jedno onih sedam grčkih slova s jedne nadgrobne ploče, koja Ezopu daju ključ da za Ksanta pronađe zakopano blago, on sadržaj te čitave rečenice naprosto sažimlje u stih:

Jezika grčkoga videć sedam slova.

(St. 1012).

Geografski pak pojam »Africa Syrteis« on prevodi kao »libinske hridi«.

U svemu ostalom Ferić vjerno slijedi svoj latinski uzor, tako da bi se moglo reći, da je njegov spjev manje više tek hrvatska stihovana parafraza Planudesove biografije u standardnom latinskom prijevodu, identičnom s onim, koji smo i mi imali pri ruci pišući ovaj prikaz. Da bismo ovo dokazali, davat ćemo zbog konfrontacije u bilješkama uz pojedine stihove, koje pri analizi djela budemo navodili, i latinski tekst, koji oni manje više parafraziraju.

*

Ferićeva pjesnička obrada Ezopove biografije, iako neznatno kraća od latiniziranog Planudesova teksta (skraćene su, na primjer, neke refleksije na početku životopisa) podudara se ne samo izražajno, već i sadržajno sa svojim uzorom. Sve naime univerzalno poznate scene Ezopova životopisa, koje taj sadrži, nalaze se i kod Ferića. Kao i standardni latinizirani tekst, koji je parafrazirao hrvatskim stihom, i Ferićev spjev sadrži malo basana, što je i razumljivo s obzirom na činjenicu, da je Planudesov životopis, kojega se Ferić, kao što smo vidjeli, striktno držao, nastao u doba, kad su se basne, koje su u pradavnini bile sastivni dio Ezopova životopisa, začetog između V. i IV. vijeka prije naše ere, i neka vrst ilustrativnog materijala pojedinih situacija u njemu, već davno bile izdvojile u posebnu cjelinu i zaseban književni rod.²² Ipak nekoliko je basni ostalo i u poznijim redakcijama Ezopove biografije, pa i u Planu-

²² Prvo izdanje Ezopovih basana izdvojenih iz biografije dao je u IV. vijeku prije naše ere Demetrios Phalerios.

desovoj, a među njima i ona najvažnija o gundovalju, zecu i orlu, na koju aludira Aristofan, a koja se nalazi i kod Ferića.

Ali više nego basni Planudesov (a dosljedno onda i Ferićev) tekst očuvao je kratkih pričica i poučnih parabola. Ali, kao ni basne, one nijesu ravnomjerno raspoređene po čitavom tekstu, već su uglavnom zbijene u dva zadnja poglavlja. Njima Ezop nastoji ganuti okorjela srca svojih neprijatelja u Delfima i predskazati im, dok ga vuku do ponora, u koji ima biti strmoglavljen, sudbinu, koja ih čeka, ako njega, nevinog, smaknu. Ovo je posljednje naročito došlo do izražaja u zadnjoj kratkoj paraboli o rodoskrvnom ocu:

*Ljubavi stravljen zlo za kćerom otac svôm,
Zenu šlje na selo, bludno a griješi s ovom.
Njemu ona: »Opako, oče moj, činiš ti,
Prije bi i od družih tako htjela zlo podn'jeti,
Neg' od tebe, ki me porodi«. I ja proć vam,
Zli Delfi, s ovime riječim se oglašam.
Prije bi upasti ja u Scilu i u Karidi
I libinske htio razbit se o hridi,
Neg li, vajmeh, po vam' dospjet smrti ovakvom.
Mjesto ja rodno vam pridajem zlu svakom,
Pravedan i da mrem, bozim se svjedočim,
Al osvetit, vjerujte mi, mu će smrt mal za tim«.*

(st. 1719—1730).

Ali više nego basnama i kratkim pričama Ferićev (kao uostalom i Planudesov) tekst obiluje prizorima, u kojima odskače Ezopova oštroumnost, domišljatost i spretnost u rješavanju raznih zagonetki te snalažljivost u pronalaženju izlazaka iz najtežih situacija, a koji su u Ezopovu biografiju unijeti većinom iz orijentalnih izvora, naročito iz moralizatorsko-didaktične priče o Ahikaru,²³ za koju R. Smend tvrdi, da je pružila najveći dio materijala za gradnju Ezopova mita.²⁴ Tako se kod Ferića (kao i kod Planudesa), odmah na početku nalazi scena s »krošnom« (košarom) nabijenom kruhom, koju je, uz podrugivanje svojih drugova, kojima je ostavio lakše terete, dobrovoljno Ezp sebi natovarilo na leđa znajući, da će se poslije svakog obraka ona sve više prazniti. Par stihova dalje je i onaj oštrouman odgovor, koji je Ezop dao vrtlaru na njegovo pitanje: zašto samonikle biljke brže rastu od onih, koje on sadi:

*Tač zemlja je mati onim ke ona rađa,
Tezim, ke sadiš ti, mačeba je, dim ti ja.*

(st. 451—452).

²³Ahikar je identičan s biblijskim Ahiorom iz 3. knjige Tobijine i s »premudrim Akirom« naše srednjovjekovne književnosti. Napominjemo, da je Jagić u Kukuljevićevu »Arhivu za povjesnicu jugoslavljansku« (IX, 1869, str. 137—148) objavio dva teksta o Akiru, prema drevnom glagolskom rukopisu iz 1468.: »Slovo premudrosti Akirove«, a prema dubrovačkom ćirilskom rukopisu iz XV. vijeka: »Nauk primudroga Akira.«

²⁴R. Smend, *Alter und Herkunft des Ahikarromans und sein Verhältnis zu Äsop*. Giessen 1908.

Mnogo mjesta u Ferićevoj pjesničkoj biografiji zauzima i ona opće-poznata scena o jelu »od jezika pracijeh« (kako Ferić veli), koje je Ezop dvaput, kao najbolju, a ujedno i najgoru stvar, skuhao svom gospodaru, kao i ona ne manje poznata epizoda o Ksantovoj ženi i kuji, koju je Ezop počastio poslasticama predatim mu od Ksanta s nalogom, da ih odnese onoj, koja ga najviše voli. Kad je Ksantova žena, uvrijeđena time, pobjegla od filozofa, Ezop ovako uvjerava Ksanta o ispravnosti svog postupka:

*Da dam ješe, komu naredi ti? »Onoj
Ka, veli Ksanto mu, čuti me u duši svoj«.
Kućicu Ezop zove, ka ončas dotrča,
Pak Ksantu: »Ti od ove ljubljen si, dim ti ja,
Jer zasve reče se, da je htjen dobro od své
Muž žene, male se za stvarce ona ozove,
Mužu jad zadaje i njemu priječi se,
Uzrok od kavge je i iz kuće odijeli se.
A kućku izmlati i iz kuće izreni van,
Opet se ona vrati i svoj ne ostavlja stan.
Sve u zabit metnući, trči i omilja se,
Noge i uzdižući razbludno igra se.
Ta dakle da slidit ne budu: »Ondesi ti
Gospodi« — imo si rit — »mojoj ove časti«.*

(st. 621—634).

Izvjerna mizoginska nota, vidljiva u ovom odlomku, pojavljuje se i na nekim drugim mjestima Ferićeve pjesničke biografije, izražena katkada zajedljivijim i slikovitijim riječima nego kod drevnog životopisca. Tako, kad Ksantova žena, razgnjevljena na filozofa, što joj je u kuću doveo Fzopovu grdobu, odlučuje da napusti svog muža, Ezop ovome savjetuje:

*— — — — Nju u jaz —
Zaupi Ezop — ti metni u ovi čas.²⁵*

(st. 387—388).

Pa na razgnjevljeni protest Ksanta i izjavu o velikoj ljubavi, koju osjeća prema svojoj ženi:

*Tu Ezop s glasom veljim zaupeći,
I sam sebe šakom po bedru udareći:
»Ksanto znanac — reče — ljubi ženu«.* Pak njoj
(Smionstvo jer steče) obrati govor svoj:
*»Znanac ti bi htjela, da ti je muž kupio
Mlada momka i tijela snažna dobavio,
Da bludno gleda te, kad se kuplješ gola*

²⁵ »Projice ipsam in barathrum.«

*I igrom zabavlja te, nečast njemu a da je zla?²⁶
 Gdje si, Euripide, gdje? Riječi tve daj mi sad«.
 On pjesni neke htje njegove izrijeti tad,
 Koje, gnjivan, ženskom proć spolu izgovori,
 S gospođom paka svôm tiho ovako zbori:
 »Nemoj, gospo ma, ka se udat s znancem hti,
 Da mlaci služiti budu ti lijepi ti«.²⁷*

(st. 393—406).

Žaoku proti ženskog spola sadrži i malo prije spomenuti tragični Ezopov doživljaj s posinkom u Babiloniji, koji je u Ferićevu pjesničku biografiju, kao i u sve ostale, unijet iz već navedenog orijentalnog spisa o Ahikaru, koji Ed. Mayer zove »najstarijom knjigom međunarodne književnosti«.²⁸ Kad je, kao i Ahikar u orijentalnoj priči, samilošću krvnika od smrti spašeni Ezop obećao babilonskom kralju Lyceru (Asahardonu u romanu o Ahikaru), da će ga izbaviti iz teške neprilike, u koju je zapao s Nektenabom, kraljem Egipta, koji od njega traži, da mu sagradi kulu u zraku ili, u protivnom, da mu plaća bogat danak, i kad mu je taj njegova posinka Ena (Nadana u orijentalnoj priči), vjerolomnika i podlaca, prepustio na milost i nemilost, Ezop ne vezuje, kao Ahikar, izdajnika za kućna vrata i ne drži mu svagdano duge moralne propovijedi, već mu se obraća s par rečenica, koje sadrže razne pouke o vladanju u životu, pune konvencionalnog moraliziranja:

*»Prvo Boga štuj ti, pak kralja, a strah tvim,
 Ako neć plakati, nametni protivnim,²⁹
 Prijateljim mio tvim kaži se vazda ti,
 Njih da usiliš s tim većma te ljubiti.
 Budi vjeran drugi tvôj i nju ljubi, stoga
 Da volja nije njoj priljubit drugoga,
 Varljiva jer u svakoj ćud je ženi, i njoj kad
 Ulaja muž se svoj, manje o zlu misli tad.³⁰*

*— — — — —
 Potajne ženi ti ne otkrivaj stvari te,
 Ona jer kako će ti doć vrha sved ište«.³¹*

(st. 1351—1358 i 1367—1368).

²⁶ »Tu, o domina, velles philosophum emisse tibi servum juvenem, bono habitu, vigentem, qui te nudam in balneo spectaret, et tecum luderet in dedecus philosophi.«

²⁷ »Tu vero, o domina, philosophi uxor a pulchris adolescentulis serviri tibi noli, ne quo pacto contumeliam viro tuo inflixeris.«

²⁸ Der Papyrusfund von Elephantine. Leipzig 1912.

²⁹ »Ante omnia cole Deum. Regem honora. Inimicis tuis terribilem te ipsum praebe, ne te contemnant . . .

³⁰ »Leve enim mulierum est genus, ac adulatum minus malum cogitat.«

³¹ »Mulieri non unquam credas secreta: nam semper armatur quo modo tibi dominetur.«

Još otrovniji satirični žalac sadrže stihovi 814—816. Kad Ksanto, da bi nečim uzbudio »bestužna čovjeka«, kojega mu je Ezop, po njegovoj zapovijedi, doveo na gozbu, priprema lomaču, na kojoj će pred njegovim očima tobož spaliti svoju ženu, ovaj mu u svojoj ukorijenjenoj i nepopravljivoj flegmatičnosti veli:

*»Čas me ovdje počekaj, molju te, i mal' počkni,
Iz sela ženu mû nek ti i ja dovedem,
Obje da istomu izgoriš na ognju tem«.³²*

*

Podudarnost Ferićeve pjesničke obrade Ezopova života s grčko-latinskim uzorom, koji joj je služio kao podloga, ne očituje se samo u identičnosti epizoda, a skoro po pravilu i teksta, u koji su one zaodjenute, već i u rasporedu građe. Kao i kod Planudesa, a dosljedno tome i kod latinskog prevodioca, tri prije spomenuta glavna elementa Ezopove biografije u njoj su neravnomjerno zastupana. Dok prva faza Ezopova životopisa, koja priča o Ezopovu ropskom radu kod nekog neimenovanog gospodara, koji ga poklanja svom »zapostatu« Zenu a ovaj ga prodaje filozofu Ksantu, te o Ezopovim putovanjima u Malu Aziju i boravku na dvoru bajoslovnog Kreza, obuhvata ništa manje nego 32 poglavlja (1256 stihova), druga, koja uglavnom sadrži sve elemente unijete u Ezopov životopis iz orijentalnih izvora, zahvaća samih pet poglavlja (280 stihova), a treća samo tri poglavlja (207 stihova).

Ova nerazmjernost proporcija, koja se također očituje i u preveć velikim razlikama u duljini pojedinih poglavlja, (na primjer: VIII. i IX. poglavlje imaju po 18 stihova, XXVI. samo 14, XXIV. se sastoji od 94, a XXV. od 165 stihova, i t. d.) jedna je od glavnih mana kompozicije Ferićeve djela.

Ali ona nije jedina. I površno čitanje odlomaka, koje smo, u nemoćnosti da ovdje objavimo cijelo Ferićevo djelo, koje se sastoji od 1744 stiha, obilno citirali, navodi na zaključak o neznatnoj ili bolje reći nikakvoj pjesničkoj vrijednosti Ferićeve pokušaja da našoj književnosti dade u stihu legendu jedne od najpopularnijih i najpitoresknijih ličnosti svjetske književnosti, popularnije i pitoresknije u nekim aspektima čak i od samog božanskog Homera.

Da Ferić nije uopće pjesnik, pa ni u svojim latinskim stihovima, kojih je napisao na hiljade, naša je književna nauka davno na čistu, usprkos laskavim sudovima, koje su o njemu izricali suvremenici, naročito Chersa, koji ga u svom već citiranom komemorativnom djelcu zove ništa manje no »Fedro redivivo«. Čak je i u basni, koju je zbog njezina didaktičkog i moralizatorskog potencijala njegovao s naročitom ljubavi, pokazao, kao što je to tačno istaknuo Kasumović, svoju potpunu stvara-

³² »Expecta me parumper, dum digressus adducam et ipse meam ex agro uxorem, ut ambas simul comburas.«

lačku nemoć.³³ Pedagoški suh, hladno satiričan, bez trunca božanske naivnosti Lafontaineove, bez zere Ezopove svježine i humora, a osim toga do razvučenosti opširan, i to u jednom književnom rodu, za koji Lessing pronicavo veli, da mu je »duša u kratkoći« (»Die Kürze ist die Seele der Fabel«), Ferić je basnu učinio u neku ruku spremištem, u koje je na debeloj naslazi didaktičke elokvencije i konvencionalnog moraliziranja pažljivo, strpljivo i marno slagao stilske elegancije, retoričke figure usisane u sjećanje neprestanim i prisnim drugovanjem s njemu toliko dragim klasičnim autorima, ukratko: produkte svoje zamjerne erudicije, nespособan da sav taj arsenal okamenina i starudija trajnije oživi stvaralačkim dahom.

Sve mane Ferićeva pera otkriva i djelo, kojim se bavimo. Ono, istina, nije bez svakog traga slikovitosti, duhovitosti i humora, kojim je inače, ako je vjerovati Chersi, pjesnik u životu bio obilno obdaren,³⁴ (što potvrđuju donekle i mnogi u rukopisu ostali njegovi epigrami, naročito oni pod naslovom *Epigrammata de nostratibus*). Evo, na primjer, opisa Ezopova na početku spjeva:

*Prilika njegova tač grda bijaše
Terzita Omerova da priteći mogaše.
Duge i opuzene glave i skućena
Vrata, oči upadene i nosa smećena.
Crnomanjast on biše i s grbom na sebi,
Trbušast i odviše kriv u obim nogam bi.
Najgore al ovo bi, što grubo on ječkaše:
Nit da se razumi, zavrć riječ mogaše.
Imajuć tolika na sebi grubovstva,
Bilo bi veliko čudo uteć od ropstva.³⁵*
(st. 9—18)

Nijesu bez duhovitosti također i usklici, kojima razni ljudi reagiraju na Ezopovu grdobu:

— — — — — *Otkle ti ta lopiza?*
Al je čovjek stvar ta? Al hrek? Što imam mniti ja?
Mogao bi se, da ni u njemu glas, mijeh zvati.³⁶
(st. 151—153).

— — — — —
— — — — — *Koliko taj prodaješ rdav sud?³⁷*
(st. 167).

³³ Ivan Kasumović, Dva originalna naša fabulista (Rad Jugosl. Akademije 206).

³⁴ »Buon compagno, pien di motti e di acuti sali, da disgradarne il piu sollazzevole uomo del mondo.« (Op. cit., str. 39.)

³⁵ »Nam acuto capite fuit, pressis naribus, depresso collo, prominentibus labris, niger . . . ventrosus, valgus et incurvus: forte et Homericum Thersiten turpitudine formae superans. Hoc vero omnium in eo pessimum erat, tardiloquentia, et vox obscura simul, et inarticulata. Quae omnia etiam videntur servitutum Aesopo parasse.«

³⁶ »Unde tibi, inquit ad Zenam, haec olla? utrum truncus est arboris, an homo? hic nisi vocem haberet ferme videretur uter inflatus . . .«

³⁷ »Quanti malum hoc vendis vas?«

Ali, općenito uzevši, u Ferićevu djelu, kojim se ovdje bavimo, takva su mjesta koliko rijetka, toliko i blijeda i teško ih je i pronaći u onoj masi stilski i jezično amorfnih stihova, koji čitatelja neprestano sile da se zaustavlja nad svakim pročitanim retkom, da bi uhvatio njegov smisao. Ferić naime gradi svoje hrvatske stihove po istom receptu kao i latinske. Zbog metra svaki čas razbija gramatičku i logičku vezanost jedne riječi o drugu i hirovito ih razbacuje po stihu, na što se još 1844. tuži uredništvo »Srpsko-dalmatinskog Magazina« objavljujući njegove basne, za koje veli, da su im riječi »bez nevolje razmetane i da tog nema, bolje bi za uho zvonile«. ³⁸ Ispod Ferićeva pera izlaze onda, na primjer, ovakvi stihovi:

Koga sreća svom ta Ezopu veljaše.

(st. 860).

Ili:

*Ne samo al ti s time tebe, nu istoga
Obadaš riječima, čovječe zli, boga.*

(st. 1489—1490).

Vežnici ponajčešće, kao i u latinskom, dobivaju u Ferićevoj hrvatskoj rečenici neočekivana mjesta. Ferić piše na primjer: »Sebi i pripravljenu da ješu«, »Uljudne i daje mu moć riječi dat nadvor«. Latinsko pravilo: dvije negacije ekvivalent su za afirmaciju Ferić prenosi i u hrvatsku sintaksu i onda dobijamo ovako neočekivane negativne rečenične obrate: Istroših ništa ja; nitko te jere sili; pomniju ima nitko; ništa meni rijet htijaše; on ga u ničemu ni djelom uvrijedi, i t. d. Isto tako katkada u hrvatski rečenični sklop uvodi i latinsku participnu konstrukciju uz redovnu fleksiju prezentnog participia. On piše na primjer: I Ksant, moleći ga puk, dava Ezopu slobodu. Ili: Ovce, ispustivše psete, njih vukovi prvo razdrpiše. Sve ovo ne smije da nas toliko čudi, kad imamo na umu, da je Ferić, kao što izlazi iz malo prije spomenutog popisa njegovih netiskanih djela, svoj spjev o Ezopu preveo iz vlastitog latinskog originala, pisana »in versi elegiaci«, da bi oba teksta, po svom običaju, simultano objavio, i da je sam naš jezik, kao više manje i sva njegova književna subraća u Dubrovniku onog vremena, loše poznavao.

Poput ostalih dubrovačkih književnika, a češće i upadljivije od svojih suvremenika, Ferić pravi koncesije rimi na štetu jezične ispravnosti. Ali usprkos tome njegovi su srokovi više nego šepavi. Mogli bismo ih čak nazvati teškim invalidima, što bi možda bilo izražajno presmjelo, ali nikako pretjerano, s obzirom na kvalitet Ferićevih rima. Odabravši, kao što smo vidjeli, tradicionalni i već davno iz uporabe izašli dubrovački dvanaesterac s dvostrukom rimom, cezurnom i završnom, on je sebi potpuno sputao ruke, vezao se za jedan teški i tiranski pjesnički oblik, koji bi i pjesnici kudikamo većeg dara i poleta stalno osjećali kao negve i nesnosan teret. Nije onda čudo, da Ferić, zbog lošeg poznavanja jezika

³⁸ Kasumović, Dva originalna naša fabulista, str. 22.

uvijek u neprilici zbog rime, slikuje, na primjer: *istroših s ne kupih, hotjenju s uzdignut nju, prihitre s manje gre, prikazati s prodati, šlje s hoće, i t. d.*, niti da, kad ne može da pronade rimu, odustaje od cezurnog podudaranja s prethodnim stihom ili jednostavno ponavlja na tom mjestu rimu već upotrebljenu u prethodnom stihu. Nerijetko, kad ne može po zvučnoj podudarnosti glasova, on rimom vezuje, prema grafiji, koju im on daje, dva glasa različite zvučnosti sričući, na primjer, *nađe se s izljeze (isljese), bježi s razdriješi (bjesci — rasdrjesci), jaz s čas (ias — cias) muža s tja (muscja — tja), i t. d.*

I pravopis Ferićev je hirovit i nedosljedan, kao i njegove rime. Ma da je u spjevu dominantna jekavština, ima u njemu prilično ikavskih, a nekoliko i ekavskih oblika. Ta dva posljednja sretaju se katkada u okviru jednog istog stiha. Na primjer: »Videć kralj telesa dignuta uzgor dice« (st. 1441). Ferićev tekst je pun osim toga čudnih glasovnih kontrakcija i elizija. Ferić piše, na primjer, *svom (svojom), kom (kojom), s'togae (s toga je), mijh (mi ih), kee (ke je), dokleioj (dokle joj), nimi (nit mi), činću (cinchju - činit ću), dâmu (daj mu); da g'uzmem, izjeđ'mo (isjeghmo), s'svê (sa svoje), odklet'ta, ki s'gospodar, ki ć'graditi, i t. d.* Nerijetko iz riječi izostavlja *j i lj* pišući *jaima (jajima), robjem, kupjen*. Katkad izostavlja i glas *i*, a katkad ga opet bez potrebe pridodaje (*raz u mjem, ijedan, jedan, ljutit*). Glas *ć* izražava čas kao *ch*, čas kao *tj* (*uputjen, oscjalostjen*), a glasovnu kombinaciju *kv* kao *qu* (*zarquizu*).

Daleko bi nas odvelo nabranje stilskih, jezičnih i pravopisnih osobina i nastranosti Ferićeva rukopisa. Ali i ovo, što smo već rekli vjerovatno će biti dovoljno da čitatelj stekne dojam o stepenu Ferićeva poznavanja narodnog jezika i njegovoj ograničenoj sposobnosti, da se na tom jeziku književno korektno izražava. Uza sve to mislimo, da bismo se ipak trebali u ovom pitanju kloniti skroz negativnih sudova i uzeti u obzir, da se u vrijeme, u kome je Ferić pisao svoj *Život Ezopovni* drugi dubrovački književnici nijesu bolje književno izražavali na jeziku, kojim su se, ma da uobličeni u dubrovačke dijalektalne forme svakodnevnog govora, kao prirođenim, u običnom životu bez ikakvih poteškoća služili, ali koji je za njih, kod pokušaja da nešto njime književno kažu, bio teži od mrtvog latinskog i tuđeg talijanskog jezika, kojih su korektne oblike, gramatički, sintaksni i leksički materijal, prijeko potreban za pravilno pisanje i izražavanje misli, u školi naučili od najranije svoje životne dobi.

Isto donekle indulgentno mjerilo, zbog općih književnih prilika u Dubrovniku Ferićeva vremena, moramo zadržati i pri davanju opće ocjene o djelu, kojim smo se u ovom članku bavili. Da njime naša književnost nije obogaćena, jasno je na prvi pogled iz svega, što smo ovdje rekli. Da ono malo pridonosi povećanju Ferićeva ugleda kao pjesnika i značaju njegove uloge u našoj književnosti, također je jasno. Da li ga je onda trebalo ostaviti moljcima, prašini i gladu vremena, koje je već

na više mjesta nagrizlo njegove strane? Ili — i pored njegove male ili nikakve književne vrijednosti — na nj upozoriti kao na zanimljiv kulturni dokumenat iz jednog kulturno, jezično i književno prelaznog vremena i opsegom najveće dosada poznato cjelovito hrvatsko djelo književnika, koji je na materinjem jeziku rijetko stvarao? Mi smo se odlučiti za ovo posljednje i napisali ovaj članak. Smatramo, da nam zbog toga nitko ne može prigovoriti.

R é s u m é

UN OUVRAGE POÉTIQUE INCONNU EN NOTRE LANGUE DE ĐURO FERİĆ

Dans la collection de manuscrits de Naučna Biblioteka de Dubrovnik se trouve un poème en langue croato-serbe sous le titre de »Vie d'Ésope« Il est divisé en 40 chapitres et comprend tous les épisodes les plus connus de la vie du légendaire fabuliste grec. Ayant comparé ce manuscrit aux autres écrits autographes de Đuro Ferić, poète de Dubrovnik de la fin du XVIIIe et de la première moitié du XIXe siècles, se trouvant dans la même Bibliothèque ainsi qu'à la Bibliothèque Bogišić de Cavtat l'auteur conclut qu'il s'agit sans erreur possible d'un manuscrit autographe dudit poète. Son assertion est confirmée aussi par un document trouvé parmi les papiers du poète où sont énumérés tous ses écrits à publier et où cet ouvrage figure sous le numéro 4. Une mention apposée en bas de la page affirme que le document en question fut écrit de la main de Đuro Ferić.

Après avoir succinctement exposé les raisons de la popularité de la légende ésopeque dont témoignent une foule de biographies d'Ésope écrites en toutes les langues et à toutes les époques, d'après le modèle composé en grec au XIIIe siècle par le savant moine Maxime Planude et traduit en latin par Rinutius Thessalus au XVe siècle, l'auteur conclut que c'est une variante latine de cette biographie-ci qui a dû servir de base à Ferić pour la composition de son poème biographique. D'après lui, cet ouvrage de Ferić ne serait même qu'une paraphrase en vers croato-serbes du texte latin de la biographie de Planude. A l'appui de sa thèse, il donne plusieurs extraits du poème de Ferić en les accompagnant de pertinentes citations prises au texte latinisé du biographe grec. Puis il étudie la structure du vers de Ferić, la langue et l'orthographe du poème pour conclure enfin que la »Vie d'Ésope«, un des rares écrits de Ferić de semblables dimensions composés uniquement en notre langue, n'a presque aucune valeur littéraire, mais qu'elle garde quand même sa signification documentaire étant écrite en une époque de transition de l'histoire politique et culturelle de Dubrovnik et témoignant de la victoire de plus en plus accentuée de la langue nationale sur le latin et l'italien.